

CRAMP S. & PERRINS C. M. (eds.) 1994. *The Birds of the Western Palearctic, Vols. VIII en IX*. Oxford University Press, Oxford. Resp. 906 en 496 p. ISBN 0-19-854679-3 (Vol. VIII) en 0-19-854843-5 (Vol. IX). Prijs resp. £ 95,- en £ 85,-.

Met de publicatie van deel 8 en 9 is het *Handbook of the Birds of Europe, The Middle East and North Africa* compleeteerd. Toegewijde vogelaars kunnen nu voor de prijs van een goedkope computer ruim 7000 pagina's dichtbedrukte tekst aanschaffen, een habbekrats gezien de informatiedichtheid. De tekenaars zijn nóg goedkoper uit. Deze waanzinnige onderneming nam 17 jaar in beslag en zal in deze vorm niet snel worden herhaald. De redactie had niet alleen te kampen met inflatie en redactionele mutaties, maar vooral met een adembenemende groei van literatuur.

De kwaliteit van de laatste twee delen is, geheel in lijn met de voorafgaande delen, hoogstaand. Wie voor een schappelijke prijs een samenvatting van de West-Palearctische vogels wil hebben, kan met dit handboek goed uit de voeten. Vooral in de secties trek, sociaal gedrag en voedsel is de literatuur knap samengeballd. Geluid en verenkleedkenmerken krijgen (naar mijn smaak) buitensporig veel aandacht in vergelijking met verspreiding en populatieschattingen (ontoereikend, matige dekking van niet-Angelsaksische bronnen, recente informatie ontbreekt vaak), habitat (blijft steken in algemeenheden) en broedbiologie. De kwaliteit van de kleurplaten is gemiddeld genomen bijzonder goed. Sommige zijn wat flets en missen de brille van de vogels in het echt (vooral kraaiachtigen, getekend door Darren Rees). Daar staat tegenover dat bijvoorbeeld de plaat met Sneeuwgorzen (Ian Lewington) er mag wezen. Het blijft spijtig dat de nestjongen niet zijn geportretteerd (het is me een raadsel waarom daarmee is gestopt toen de zangvogels aan de beurt kwamen). Met de weergave van verschillende stadia in het nestjongenstadium (eendagsjong, doorbreken van pennen, bijna vliegvlug, binnenkant snavel) had het Handbook een gapend gat kunnen dichten (hoewel Hoehner met zijn *Oisillons et Poussins des Oiseaux d'Europe* een aardige poging heeft gedaan). Sowieso is de ontwikkeling van nestjongen onvoldoende belicht. Waar vele dichtbedrukte tekstkolommen beschikbaar zijn over het verenkleed vind ik een verwijzing naar literatuur over de nestjongenontwikkeling (zoals bij Huisemus) onvoldoende. Een handboek hoort die informatie juist samen te vatten; anders kan immers per ingang worden volstaan met literatuurverwijzingen. Aan de positieve kant: de platen met eieren zijn subliem met voldoende aandacht voor variatie in pigmentatie en vorm (jammer dat deze platen achterin zijn weggemoffeld). Sinds het werk van Van Pelt Lechner en Dresser is een dergelijke kwaliteit nergens meer gehaald.

Omdat een handboek is bedoeld als naslagwerk, zou je een gebruikersvriendelijke lay-out verwachten. Dat valt niet mee, om het zwak uit te drukken. Subkopjes van hoofdstukken beginnen zelfs niet met een nieuwe alinea, en hoewel gezet in klein kapitaal, zoek je je wezenloos naar de onderverdelingen. Ook de beslissing bij de tekeningen alleen een hoofdletter te plaatsen die verwijst naar de tekst, is ongelukkig. Er is ruimte genoeg om een korte omschrijving bij de tekening te geven; nu

echter moet de tekst worden doorgespiet op zoek naar een verklaring. Het is te hopen dat er bij het op stapel staande *Concise Handbook* meer rekening wordt gehouden met de gebruiker (en de geluiden op CD of CD-ROM, please!). – Rob G. Bijlsma

GÉNSBØL B. 1997. *Roofvogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten*. Schuyt & Co., Haarlem. Vertaald en bewerkt door G. Meesters en A.J. van Loon. ISBN 90-6097-431-X. 408 p. Prijs f 59,50.

Dit op zakformaat gebonden boek leunt op drie ingangen: algemene beschrijving van de levenswijze van roofvogels (lichaamsbouw, voedsel, jacht, trek, broedbiologie, vervolging), soortbesprekingen (verspreiding in Europa, populatiegrootte en -ontwikkeling, trek, habitat, geluid, broedgedrag, voedsel, jachtwijze) en identificatie naar vliegbeelden (per sekse, leeftijd en fase). De tekst is gelardeerd met 170 foto's (meest in kleur), tientallen verspreidingskaarten en honderden tekeningen. In zijn soort is het een uitstekende gids. De inleidende hoofdstukken geven een aardig beeld van het leven van roofvogels. De soortbesprekingen bevatten veel recente informatie, met per land aantalsschattingen uit overwegend de jaren negentig. Voor wat betreft voedselkeus en broedbiologie is gekozen voor een semi-kwantitatieve benadering, gebaseerd op publicaties uit verschillende Europese landen (een lichte oververtegenwoordiging van Denemarken en Scandinavië is verklaarbaar uit de achtergrond van de auteur). Een aantrekkelijk deel van de gids bestaat uit de gekleurde vliegbeelden van de hand van Bjarne Bertel. Per soort worden 5-15 tekeningen gepresenteerd, op grond waarvan de soort naar geslacht en leeftijd is te determineren. Er is zorg gedragen voor presentatie van boven- en onderzijde, en indien nuttig ook zij- en vooraanzicht (houding vleugels tijdens zweven en glijden). De kwaliteit van de tekeningen is heel behoorlijk, en wordt ondersteund door een uitgebreide tekst. Samen met Formans *Roofvogels van Noordwest-Europa* behoort deze gids daarom tot de beste determinatiesleutels voor Europese roofvogels. – Rob G. Bijlsma

ROELL D. R. 1996. *De wereld van instinct. Niko Tinbergen en het ontstaan van de ethologie in Nederland (1920-1950)*. Erasmus Publishing, Rotterdam. ISBN 90-5235-100-7. 289 p. Prijs f 59,50.

Wie anno 1997 een poging doet via *Current Contents* inzicht te krijgen in ecologische en ethologische literatuur, zelfs indien hij zich beperkt tot vogels, wordt het al snel zwaar te moede. En dan te bedenken dat ruim een halve eeuw geleden biologen zich voornamelijk met fysiologische en dierpsychologische onderwerpen bezighielden. In onderhavig boek wordt de opkomst van de ethologie nader uitgewerkt, met uiteraard veel aandacht voor de voorlopers. Van de Nederlandse ethologen komen met

name Niko Tinbergen, Makkink en Kortlandt aan de orde en wordt terecht plaats ingeruimd voor de cruciale rol die de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie heeft gespeeld. Het boek geeft een mooi inzicht in hoe ideeën ontstaan: een vruchtbare omgeving (gezin, idealistisch gedachtengoed, gelijkgestemde zielen in de NJN), de wil om buiten te zijn en zich bezig te houden met levende dieren (in plaats van laboratoriumwerk te verrichten) en openstaan voor andermans gedachtengoed (Lorenz, maar ook Heinroth, Thijsse en anderen). Het moet een enerverende tijd zijn geweest, vol met nieuwe ideeën en controverses. Waarom uiteindelijk de ethologie aan het langste eind trok, heeft zonder twijfel te maken met het feit dat Niko Tinbergen een excellent schrijver was die zijn gedachtengoed op het juiste moment en op de juiste plaats helder voor het voetlicht wist te brengen. Vergelijk willekeurig welk artikel van Tinbergen eens met *Dieren zien en leren kennen* van de dierpsycholoog Portielje. In retrospectief is het niet te bevatten dat de duistere taal van Portielje ooit zo populair is geweest (bijvoorbeeld op pagina 367 in bovengenoemd boek: Aandrift en aanleg van de voedingsdrift kunnen als primordiale psychische structuur niet alleen tot een veelzijdig gedifferentieerd integratief geheel van hiërarchisch verbonden subdriften uit-een gaan, maar als functioneel unificatie - als moment (geen element!) van de biologische psyche - buitendien of daarenboven nog met andere instincten in-een gaan, uit welke integratie dan een kwalitatief andere structuur ontstaat.). Aan de andere kant laat het ook iets zien van de willekeur in de wetenschap: welke theorie aanslaat, hangt vaak van kleine dingen af. Roëlls boek laat de intellectuele sfeer onder biologen uit de eerste helft van deze eeuw goed proeven, aan de hand van gesprekken met tijdgenoten (voor zover nog in leven), brieven, foto's en excerpten uit oorspronkelijke artikelen. Een aanrader. — *Rob G. Bijlsma*

GARTHE S. (red.) 1996. *Die Vogelwelt von Hamburg und Umgebung, Band 3*. Wachholtz Verlag, Neumünster. ISBN 3-529-073156. 480 p. Prijs DM 40,-.

Twaalf jaar geleden verscheen het eerste deel van de Avifauna van Hamburg, betreffende een gebied van slechts 2000 km². Met dit derde deel behandelen de auteurs de steltlopers, meeuwen, sterns, duiven, uilen en spechten, voorwaar een Duitse aanpak. Het boek opent met een kort overzicht van de waarnemingsactiviteiten in de regio en een hoofdstuk over weidevogelbescherming (voor enkele gebieden telreeksen vanaf de jaren dertig). De soortbeschrijvingen volgen het vaste stramien van verspreiding (inclusief verspreidingskaarten, deels gebaseerd op systematische karteringen), habitatkeus (deels kwantitatief), aantal paren (in verwarrend detail uitgewerkt), pleisterende vogels en trek (soms uitgebreid met ringmeldingen) en voedsel (anekdotisch). Sommige soortteksten springen er uit vanwege hun lengte en detail. In dit verband zijn Kokmeeuw, Stads- en Houtduif en Ransuil te noemen, te meer daar het hier om stadsvogels gaat (vaak een ondergeschoven kindje in avifauna's). Een mindere kant is de weergave van de verspreiding en het maandelijks voorkomen op basis van gesommeerde waarnemingen over 1960-92. Met zo'n tijdsspanne wordt iedere ontwikkeling in aantallen of verspreiding aan het zicht onttrokken en ontstaat een

weinig realistische beeld. Niettemin is deze avifauna de moeite waard, al was het alleen maar omdat het om een grotendeels verstedelijkt gebied gaat. Een blik op het Europa van de toekomst? — *Rob G. Bijlsma*

MAGNIN G. & YARAR M. 1997. *Important bird areas in Turkey*. Doal Hayati Koruma Dernei, Istanbul. 313 pp. ISBN 975-96081-7-0. 313 p. Prijs f 75,-. (DHKD, P.O. Box 18, 80810 Bebek-Istanbul, Turkije).

De Turkse natuurbeschermingsorganisatie timmert al geruime tijd aan de weg. En dat is hard nodig in een land waar habitatvernietiging in een verbijsterend tempo zijn beslag krijgt. In dit boek worden op grond van internationaal bepaalde criteria 97 belangrijke vogelgebieden gedefinieerd en beschreven. Deze lijst is niet volledig. Het kleine aantal vogelaars in zo'n groot land laat niet toe dat elke regio even uitputtend is onderzocht. Het is echter aannemelijk dat alle belangrijke wetlands zijn opgenomen, immers zijnde het habitattype dat tot nu toe de meeste aandacht heeft gekregen. De grootte van de IBA's varieert van 2 tot 390 000 ha (Van Gölü). Samen omvatten ze bijna drie miljoen ha, waarvan ruim 40% betrekking heeft op wetlands. Dat lijkt veel, maar alleen al sinds 1960 is er in Turkije ten minste 1.3 miljoen ha aan wetlands ontgonnen. Veel van deze grond is omgezet in akkerland, ook indien de economische betekenis van deze akkers gering is of zelfs contraproductief. Het is het bekende verhaal: eenmaal in gang gezet zijn dergelijke projecten niet meer te stoppen. Enkele zeer belangrijke wetlands staan zodoende op het punt te worden vernietigd: Sultansazl, Emekaya Sazl en Seyfe Gölü. Afgezien van omzetting van wetlands in akkerland vormen ook overbevising, overbegrazing en onoordeelkundig bosbeheer bedreigingen van formaat. Doordat deze activiteiten de omvang van natuurgebieden sterk reduceren, vormt de jacht (vaak illegaal) eveneens een toenemende bedreiging voor vogelpopulaties. Al met al een weinig aantrekkelijk vooruitzicht voor de ontwikkelingen in Turkije.

De IBA's worden volgens een vast patroon beschreven. Van elke IBA wordt in een kader basale informatie gegeven, zoals nummer (correspondeert met een uitklapkaart achterin het boek), provincie, district(en), omvang, coördinaten en hoogte ten opzichte van zeeniveau. Hierop volgt een uitgebreide beschrijving van waterlopen, vegetatie, grondgebruik en menselijke activiteiten, het belang voor vogels (broedvogelaantallen en pleisteraars van belangrijke soorten) en welke bedreigingen er spelen. Elke IBA is vergezeld van een duidelijke kaart (met schaalverdeling, noordpijl, infrastructuur en waterlopen, habitats); in een inzet is de locatie van de betreffende IBA binnen Turkije weergegeven. Al met al een uitmuntende gids, met slechts één minpuntje: het ontbreken van een index met gebiedsnamen (de kaart achterin fungeert weliswaar als index, maar werkt niet echt makkelijk). In bijlagen wordt de informatie samengebond naar soort en gebied, met een deprimerende uitsmijter in de vorm van een overzicht van de teloorgang van wetlands in Turkije. De informatiedichtheid in het boek is enorm, echter zonder dat daardoor de toegankelijkheid teniet wordt gedaan. De auteurs en de DHKD verdienen alle lof voor deze prestatie, zo ook de honderden vogelaars die in de loop van de afgelopen decennia

hun waarnemingen in Turkije op schrift hebben gesteld. Laten we hopen dat dit boek en de inspanningen van de DHKD in de komende decennia enige vruchten zullen afwerpen. En dat substantiële natuurgebieden in dit waanzinnig mooie land behouden blijven. – Rob G. Bijlsma

HALLER H. 1996. *Der Steinadler in Graubünden. Langfristige Untersuchungen zur Populationsökologie von Aquila chrysaetos im Zentrum der Alpen*. Der Ornithologische Beobachter, Beiheft 9. ISBN 3-9521064-0-2. 167 p. Prijs Sfr. 31.- (inclusief verzending). Te betrekken bij: Schweizerische Nationalpark, Nationalparkhaus, CH-7530 Zerne, Zwitserland.

In de recent verschenen monografie over de Steenarend van Jeff Watson wordt geklaagd over de afbraak van onderzoek in Groot-Brittannië als gevolg van Thatcher en haar companen, waardoor o.a. langlopend onderzoek naar Steenarenden op zijn gat kwam te liggen. Hiaten in de kennis van Steenarenden worden dan ook momenteel gedicht in de USA en Zwitserland, niet door onderzoekers van het voormalige wereldrijk. Onderhavige dissertatie is daar het bewijs van. Haller heeft als eerste met behulp van gezenderde vogels (per radio en satelliet) werkelijk inzicht gekregen in habitatgebruik, grootte van activiteitsgebieden en interacties tussen soortgenoten. Een belangrijk deel van zijn boek beschrijft de resultaten van dat onderzoek. Let wel: het gaat hier niet om een vlak land met een wegen- en padennet als Nederland, maar om de Alpen! De inspanning om deze gegevens bij elkaar te krijgen, moet gigantisch zijn geweest. Territoria werden jaarrond verdedigd en varieerden in grootte van 28 tot 90 km². Solitaire arenden bestreken enorme oppervlakten, tot wel 15 000 km² binnen enkele maanden. Ze zaten voornamelijk in gebieden met veel karkassen van hoefdieren, al was er een tendens dat ze zich dichter in de buurt van de geboorteplaats gingen ophouden naarmate ze ouder werden. Doordat alle geschikte broedplaatsen zijn bezet, oefenden de solitaire arenden een enorme druk uit op de territoriumhouders. De auteur betoogt dan ook dat regulatie van de steenarendpopulatie in de Zwitserse Alpen plaats vindt door middel van territoriaal gedrag, dichtheidsafhankelijke stress onder broedparen veroorzaakt door solitaire zwervers, en intraspecifieke conflicten (waardoor sterfte toeneemt). Hoewel de invloed van voedselaanbod onvoldoende is gekwantificeerd (de arenden leven overwegend van marmotten en hoefdieren, die laatste zowel levend gevangen als dood gevonden) lijken intraspecifieke strubbelingen momenteel een grotere rol te spelen in de bepaling van het aantal territoria dan het voedselaanbod. Deze fraaie studie gaat tevens in op het aantalsverloop in de Alpen in de afgelopen eeuw (!), broedsucces, sterfte en overleving en populatie-opbouw. Het gebruik van kleurenfoto's in dit proefschrift moet speciaal worden genoemd: functioneel, prachtig, volledig gedocumenteerd, goede aanvulling op de tekst, betrekking hebbend op de eigen vogels. Wat een verschil met de alleen-maar-mooie plaatjes van vakfotografen! – Rob G. Bijlsma

STRUCKER R. C. W. 1996. *Vogels van de zoetwatergetijderivier de Oude Maas*. (Uitgegeven in eigen beheer). Maasdam. 368 p. ISBN 90-9010022-9. Prijs f 45,- (incl. verzendkosten) op girorekening 4172716 t.n.v. R. Strucker te Maasdam o.v.v. "Avifauna Oude Maas".

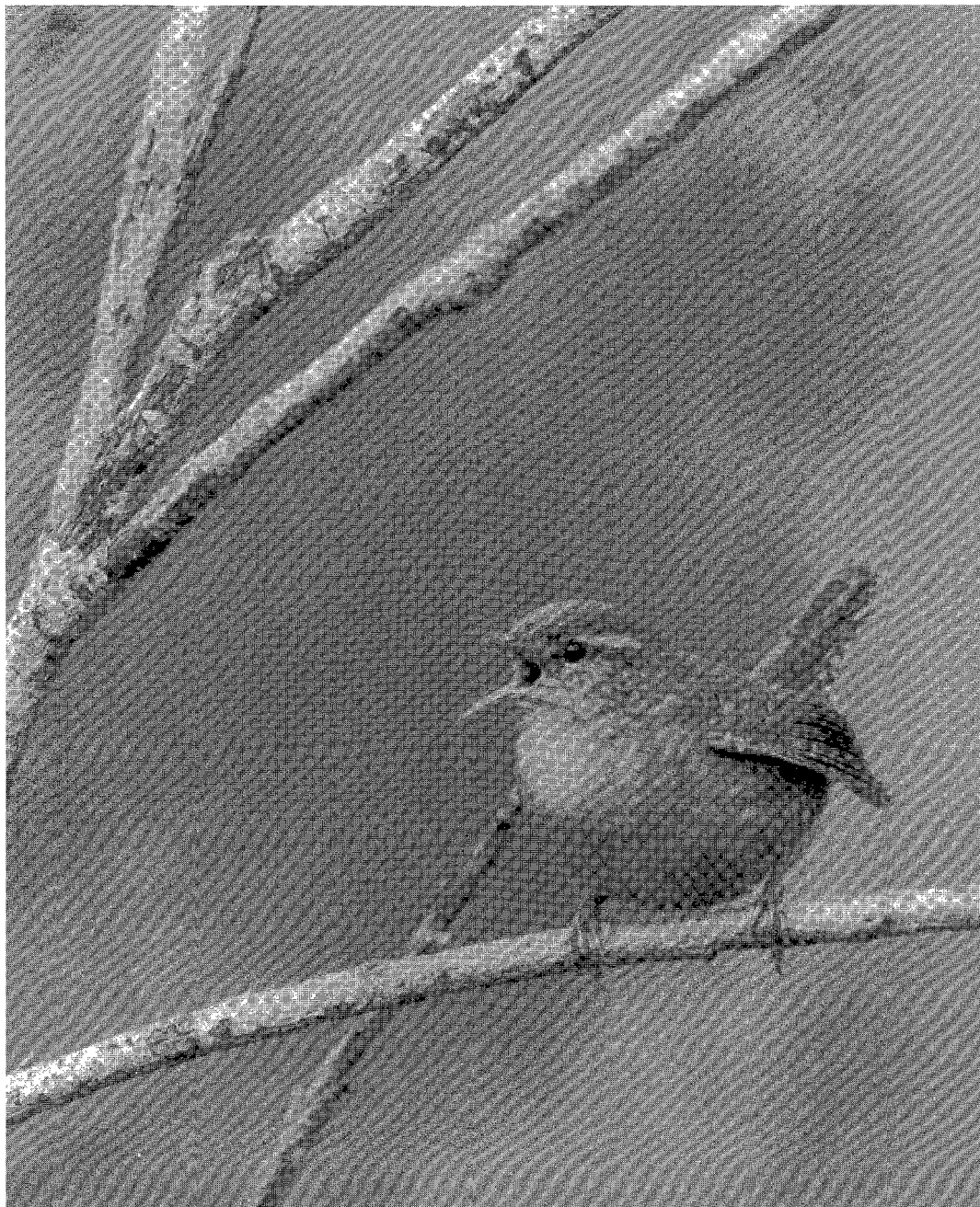
Het stroomgebied van de Oude Maas is sinds de afsluiting van de Haringvliet het restant van een vroeger uitgestrekt zoetwatergetijdegebied in de noordelijke delta. Ondanks de oprukkende verstedelijking en toegenomen recreatie herbergt het gebied nog steeds een gevarieerde vogelbevolking, zo valt te lezen in de recent verschenen avifauna van de Oude Maas, een voor velen onbekend stukje Nederland. Het boek bevat de resultaten van karteringen van broedvogels in 1985-94 en van watervogeltellingen in 1984-88.

Na een aantal inleidende hoofdstukken, met veel aandacht voor ontstaan en opbouw van het landschap, wordt de avifauna van het gebied soortsgewijs besproken. De Oude Maas blijkt vooral van belang voor broedvogels van verruigde rietlanden, moerasbossen, vochtige graslanden (grasgorzen) en kale, open terreinen. Bij de broedvogels springt met name de florissante broedpopulatie van de Blauwborst (110-125 paar) in het oog. Als overwinteringsgebied voor watervogels gooit het gebied met 10 000-20 000 pleisteraars hoge ogen. Van de Kuif-eend verblijft geregeld zelfs meer dan 1% van de NW-Europese populatie in het gebied. Hoewel het betonspook van de Randstad steeds dichterbij komt, met alle nadelige gevolgen van dien, vallen er toch ook positieve ontwikkelingen te melden. Zo verbetert de waterkwaliteit geleidelijk en heeft Rijkswaterstaat een oeververdediging aangelegd om verdere oeverafslag tegen te gaan.

Rob Strucker is erin geslaagd om de intensieve tellingen langs de Oude Maas op een heldere wijze in de avifauna samen te vatten. Het valt te hopen dat het boek de beleidsmakers een instrument biedt dat het mede mogelijk maakt om dit zeldzame ecosysteem veilig te stellen. – Rob L. Vogel

BIJLSMA R. G. 1996. *Handleiding veldonderzoek Roofvogels*. KNNV uitgeverij. 160 p. ISBN 90-5011-96-7. Winkelprijs f 32,50, bij WRN voor f 27,50 (excl. porto).

De auteur van de *Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels* geeft in deze handleiding een zeer gedetailleerde beschrijving van hoe veldonderzoek aan roofvogels dient plaats te vinden. Daarbij is voortgebouwd op het methodologische hoofdstuk in de 'Atlas'. Een inleidend hoofdstuk behandelt de gedragscodes, roofvogels en de wet, en veiligheid van de waarnemer. Het tweede hoofdstuk gaat over territorium- en nestkartering. Daarbij wordt sterk gepleit voor controles van de nestinhoud, waardoor een betrouwbare reproductiemeting mogelijk wordt. Verder komen aan bod: keuze en omvang van het studiegebied, de te investeren tijd, praktische uitvoering en interpretatie van karteringgegevens. In het derde hoofdstuk passeren alle in Nederland broedende roofvogelsoorten de revue en worden per soort de kneepjes van het vak aan het licht gebracht. Nadat het grondnest is gevonden of de nestboom is beklommen, kan een scala aan biometrie worden verricht. En 'meten is weten' volgens

Winterkoning (Hans Gebuis) Wren *Troglodytes troglodytes*

Bijlsma. Duidelijk wordt gemaakt dat de maten waarmee de seksen kunnen worden onderscheiden van groot belang zijn. Aparte hoofdstukken worden gewijd aan: (4) ruipennen: leeftijdsbepaling en individuele herkenning, (5) voedselonderzoek, (6) habitat, (7) bewerking, interpretatie en publicatie van gegevens en (8) organisatie. Vele instructieve tekeningen, foto's en figuren alsmede bijna 200 literatuurverwijzingen onderbouwen de tekst.

Enkele kanttekeningen dienen te worden gemaakt. Of

het beslist nodig is om op grote schaal frequente nestcontroles aan te moedigen, met alle risico's voor mens en vogel, is de vraag. Dit zou ook beperkt kunnen blijven tot een aantal monitoringgebieden. Verder introduceert Bijlsma de term 'ligduur' (tijd tussen legdatum en uitkomstdatum eerste ei), maar noemt dit vervolgens broedduur (Tabel 4). Dit werkt verwarrend omdat de werkelijke broedduur (die met waarden uit literatuur valt te vergelijken) verder nergens wordt vermeld. In tabel 4 bezondigt de auteur zich aan de door hemzelf ge-

noemde hoofdzonde 10 ("verzuimen uitspraken cijfermatig te onderbouwen, danwel uitspraken van onvolgende informatie vergezeld doen gaan"). Het gaat hier immers om de gemiddelde broedduur (beter: ligduur), waarbij geen steekproefgrootte en SD wordt opgegeven. Jammer is dat de auteur de indeling in zeven leeftijds-categorieën aan de hand van ruipennen bij Havik klakke-loos overneemt van Rust & Kechele (1996). Het onderscheiden van leeftijden boven de vier jaar op grond van alleen ruipennen uit een willekeurig jaar is zeer dubieus (Opdam & Müskens 1978). Hoe moeilijk deze bepaling is, blijkt al uit het feit dat de auteur ten onrechte de hand-pennen (H1) heeft gebruikt ter illustratie voor de cate-gorieën 7-10 en ouder dan 10 jaar (foto p. 76). Een gemis in het hoofdstuk 'Organisatie' is het ontbreken van hoe de ringgegevens (met behulp van invoerprogramma POOT) door de ringers worden aangeleverd aan het Vo-geltrekstation. Nog enkele feitjes: Pendleton *et al.* 1987 is aangehaald (p. 15) maar niet vermeld in de overigens voortreffelijke literatuurlijst. Ringmaat 5 voor sperwer-man moet 5.5 zijn (p. 148).

Deze gedegen handleiding is voor elke roofvogelon-derzoeker aan te raden, zo niet onontbeerlijk. Nog enkele aanvullende tips: (a) neem een ruiverenkoker mee (bijv. granaatkoker te koop bij dumpzaken, of koker van een goed merk whisky, fles thuislaten!) en prik aan elke ruipen een kaartje met daarop plaats(code), datum en welke ruipen het betreft; (b) de veiligste methode om een nestboom te beklimmen is door beneden te blijven staan: spiegelen met telescoopstok(ken) is soms een goed alternatief. – *Ronald Zollinger*

PIERSMA T. YAA NTIAMOA-BAIDU 1995. *Water-bird Ecology and the Management of Coastal Wetlands in Ghana*. Ghana Coastal Wetlands Ma-nagement Project, Netherlands Institute for Sea Research (NIOZ) / Ghana Wildlife Society. NIOZ-Rapport 1995-6 Den Haag. 105 p. ISSN 0923-3210.

In oktober-november 1994 heeft een team bestaande uit medewerkers van het NIOZ, het Zoology Department van de universiteit van Ghana, het Volta Basis Research Project, het Department of Ecology uit Nieuw-Zeeland en de Ghana Wildlife Society onderzoek gedaan naar de ecologische betekenis van coastal wetlands voor water-vogels in Ghana. De studie heeft zich vooral gericht op de twee belangrijkste coastal wetlands: de Keta- en Son-gor Lagoon, gelegen aan beide zijden van de Volta rivier in het oosten van Ghana.

Naast de verspreiding van steltlopers en andere water-vogels, wordt in dit rapport veel aandacht besteed aan de ecologie, het voedselgedrag en het dieet van 36 soorten steltlopers en andere watervogels. Dat beide gebieden van internationaal belang zijn voor watervogels moge blijken uit de tellingen. In de Sogor- en Keta Lagoon werden respectievelijk 38 000 en 37 500 watervogels geteld. Sterns en steltlopers vormden daarbij het leeu-wendeel. Onder de steltlopers was de Krombekstrandlo-per verreweg de meest talrijke. Van de zeldzame en be-dreigde Dougalls Stern werden op een dag in oktober maar liefst 650 exemplaren geteld.

Wie ooit in de gelegenheid is geweest deze prachtige gebieden te bezoeken beseft direct dat deze wetlands on-

der een enorme druk staan vanwege de lokale bevolking. Een speciale status in combinatie met gepaste bescher-mingsmaatregelen zijn vermoedelijk de enige manier om deze gebieden ook op langere termijn te behouden.

Dit rapport is een mooi voorbeeld van gedegen onder-zoek en vormt een uitgebreide en heldere rapportage, verlichtigd met duidelijke figuren en fraaie foto's. Voor iedereen die geïnteresseerd is in wetlands en watervogels in West-Afrika verplichte literatuur. – *Frank E. de Roder*

BAUER H-G. & BERTHOLD P. 1996. *Die Brutvögel Mitteleuropas: Bestand und Gefährdung*. AULA-Verlag, Wiesbaden. 715 p. ISBN 3-89104-587-5. Prijs DM 89,-.

Als onze oosterburen ergens literatuur over verzamelen, weten we dat ze dit als regel voortvarend aanpakken. Dit moge wederom blijken uit dit kloek boekwerk over de ontwikkelingen en bedreigingen van alle in Midden-Europa broedende vogelsoorten: resultaat van een gede-gen literatuurstudie. Onder Midden-Europa worden in dit verband naast Duitsland ook de Benelux, de Alpen-landen en de 'Visegrad'-staten (Polen, Tsjechië, Slowa-kije, Hongarije) verstaan.

De teksten zijn vervaardigd door H-G. Bauer, geba-seerd op tweeduizend literatuurbronnen die onder de be-zielende leiding van P. Berthold bij elkaar zijn gesprok-keld. Per soort (1-2 pagina's) is een nauwkeurig beeld geschetst van status, trends, bedreigingen en bescher-mingsmaatregelen. In de bijlagen is per soort en per land informatie gegeven over populatieomvang, voorkomen op de nationale rode lijsten en internationale afspraken over bescherming.

Per soort is een minitieuze beschrijving gegeven van de bedreigingen waaraan ze deze eeuw hebben blootge-staan: van de *Dezimierung der Schmuckvögel* (doden zilvereigers voor modieuze dameschoeden in begin deze eeuw) tot hedendaagse problemen als kalkgebrek bij zangvogels en de verdroging van agrarische gebieden. De teksten zijn rijkelijk voorzien van bronverwijzingen; 50-100 bronnen per soort is eerder regel dan uitzonde-ring. Helaas is de informatie over trends niet altijd recent bijgewerkt. Zo is de ontwikkeling van de Lepelaar in Nederland gepresenteerd tot 1990, terwijl de trend van de Zeekoet op Helgoland tot 1995 is bijgewerkt.

De 'dikke Bauer & Berthold' is geen boek voor luche-tige verstrooiing tijdens lange winteravonden. Niettemin zal het ook in Nederland velen goede diensten kunnen bewijzen. – *Rob L. Vogel*